

MATEMATIKAGA IXTISOSLASHTIRILGAN BOSHLANG'ICH SINFLARDA MULOHAZA VA MANTIQ ELEMENTLARI

Primova M.F

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti o'qituvchisi

Uzanova Muborak Xayrulla qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti talabasi

Komilova Sabina Jo'rabek qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matematikaga ixtisoslashtirilgan boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning mulohaza yuritish va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, dars jarayonida qo'llaniladigan metod va usullar, mantiqiy topshiriqlarning ahamiyati tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *mantiqiy fikrlash, mulohaza yuritish, boshlang'ich ta'lim, matematika, ixtisoslashtirilgan sinflar, didaktik o'yinlar.*

Hozirgi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi yuqori darajadagi intellektual ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning fikrlash faoliyati shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Shu sababli bu bosqichda o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, ularni mulohaza yuritishga o'rgatish muhim pedagogik vazifalardan biri sanaladi. Matematikaga ixtisoslashtirilgan boshlang'ich sinflarda ushbu masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunki matematika fani o'z mohiyatiga ko'ra mantiqiy fikrlashni, aniqlikni va izchillikni talab qiladi. O'quvchilar matematik masalalarni yechish jarayonida nafaqat hisoblash amallarini bajaradilar, balki berilgan shartni tushunish, uni tahlil qilish, turli variantlarni solishtirish va yakuniy xulosaga kelish kabi murakkab fikrlash operatsiyalarini amalga oshiradilar. Bu esa ularda mulohaza yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ham shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uning intellektual salohiyatini oshirish asosiy maqsad sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, matematikaga ixtisoslashtirilgan sinflarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zamon talabi hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mulohaza va mantiq elementlarini shakllantirish ularning kelajakdagi o'quv faoliyati uchun mustahkam poydevor yaratadi. Mulohaza yuritish — bu o'quvchining berilgan ma'lumotni anglash, uni tahlil qilish, o'zaro bog'lash va xulosa chiqarish jarayonidir. Mantiq esa bu jarayonning tartibli, izchil va asosli bo'lishini ta'minlaydi. Shu sababli matematika darslari orqali ushbu ikki muhim ko'nikmani uyg'un holda rivojlantirish mumkin. Matematikaga ixtisoslashtirilgan

sinflarda o'quvchilarga oddiy hisoblashdan tashqari murakkabroq, fikrlashni talab qiladigan topshiriqlar beriladi. Masalan, o'quvchilar sonlar orasidagi bog'lanishlarni aniqlash, ketma-ketliklarni davom ettirish, ortiqcha elementni topish, mantiqiy masalalarni yechish kabi mashqlarni bajaradilar. Bu topshiriqlar o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi, ularni izlanishga undaydi va mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Masalan, "2, 4, 6, 8, 11" ketma-ketligida qaysi son ortiqcha ekanligini aniqlash vazifasi berilsa, o'quvchi avvalo sonlarning o'zaro bog'lanishini tahlil qiladi. U juft sonlar ketma-ketligi ekanligini anglaydi va 11 sonining bu tartibga mos kelmasligini tushunadi. Bu oddiy misol orqali ham o'quvchining mantiqiy fikrlashi rivojlanadi. Bundan tashqari, mantiqiy topshiriqlar o'quvchilarda tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish kabi aqliy operatsiyalarni shakllantiradi. Taqqoslash orqali o'quvchilar predmetlar yoki sonlar o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlaydilar. Tahlil qilish esa murakkab masalani qismlarga ajratib o'rganishga yordam beradi. Umumlashtirish esa olingan bilimlarni umumiy xulosaga keltirish imkonini beradi. Matematika darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish ham mulohaza va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Didaktik o'yinlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Masalan, "Ortiqchasini top", "Zanjirni davom ettir", "Kim tez topadi?" kabi o'yinlar orqali o'quvchilar bilimlarni oson va qiziqarli tarzda egallaydilar. Shu bilan birga, o'yin jarayonida tez fikrlash, to'g'ri qaror qabul qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, o'qituvchining roli bu jarayonda nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsni shunday tashkil etishi kerakki, unda o'quvchi faol ishtirokchi bo'lsin. O'qituvchi o'quvchilarga tayyor bilim berib qo'ymasdan, balki ularni mustaqil fikrlashga yo'naltirishi lozim. Buning uchun muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javob usullaridan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash samarali natija beradi.

Masalan, o'qituvchi darsda quyidagicha savol berishi mumkin: "Agar barcha qushlar uchsa, ammo tuyaqush uchmasa, unda tuyaqush qushmi?" Bunday savollar o'quvchini chuqurroq o'ylashga majbur qiladi va uning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi. O'quvchi bu savolga javob berish uchun mavjud bilimlarini tahlil qiladi va xulosa chiqaradi. Bundan tashqari, matematikaga ixtisoslashtirilgan sinflarda individual yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining fikrlash darajasi turlicha bo'lganligi sababli, topshiriqlar ham ularning imkoniyatlariga mos tarzda berilishi kerak. Kuchli o'quvchilarga murakkabroq, ijodiy topshiriqlar berish orqali ularning qobiliyatini yanada rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, o'rtacha va past darajadagi o'quvchilar bilan ham alohida ishlash talab etiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ham mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali darslarni yanada qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin. Turli interaktiv dasturlar, testlar va elektron o'yinlar o'quvchilarning e'tiborini jalb qiladi va ularni faol o'rganishga undaydi. Shu o'rinda shuni aytish mumkinki, matematika darslarida mulohaza va

mantiq elementlarini rivojlantirish faqatgina matematik bilimlarni oshirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon o'quvchilarning umumiy tafakkurini, hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Natijada, o'quvchilar nafaqat darsda, balki kundalik hayotda ham to'g'ri qaror qabul qila oladigan, mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, matematikaga ixtisoslashtirilgan boshlang'ich sinflarda mulohaza va mantiq elementlarini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu ko'nikmalar o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga, mustaqil fikrlash qobiliyatining shakllanishiga va bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Shuning uchun matematika darslarida mantiqiy topshiriqlar, didaktik o'yinlar va interfaol metodlardan keng foydalanish zarur. Kelajakda jamiyat taraqqiyoti aynan shunday fikrlay oladigan, muammolarni hal eta oladigan yosh avlod qo'lida bo'ladi. Shu bois boshlang'ich ta'lim bosqichidayoq o'quvchilarda mantiqiy tafakkurni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari. – Toshkent, 2022–2024.
- 3.Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti (yangilangan nashr). – Toshkent, 2021.
- 4.Mamadaliyev O'. Matematika o'qitish metodikasi (o'quv-uslubiy majmua). – Namangan, 2024.
- 5.Kenjayeveva S. I. Yangi avlod matematika darsliklarining mazmuni va mantiqiy ustunliklari. – 2024.